

NORGES INDSKRIFTER

MED DE ÆLDRE RUNER.

UDGIVNE

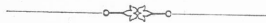
FOR

DET NORSKE HISTORISKE KILDESKRIFTFOND

VED

SOPHUS BUGGE.

I.

CHRISTIANIA.

A. W. BRØGGERS BOGTRYKKERI.

1891—1903.

Kapitel VIII.

Jeg formoder, at Eruler gennem et længere Tidsrum har virket som Runemestre i Norden. Og det forekommer mig sandsynligt, at denne deres Virken til forskellige Tider og ved Runemindesmærker af forskjellig Art staar i Forbindelse med forskellige historiske Begivenheder og med forskellige Bevægelser af den eruliske Folkegruppe til forskellige Tider.

Jeg skal her nærmere søge at gjøre dette sandsynligt ved en enkelt Art af Runemindesmærker.

I den nordiske Periode, som Sophus Müller kalder den efter-romerske Tid og som norske Oldgranskere oftest har betegnet med Navnet Mellemjernalderen, optræder de Smykker, som kaldes G u l d b r a k t e a t e r.

Det er godtgjort, at disse Hængesmykker er germanske og særlig nordiske Efterligninger af romerske Guldmedaljoner og Mynter (*solidi*).

Jeg tror, at de fleste Guldbrakteater er arbejdede og forsynede med Indskrift af E r u l e r. Enkeltvis har mulig ogsaa Goter arbejdet Brakteater.

For denne min Antagelse taler først den Omstændighed, at paa den Tid, da Brakteater først optræder i Norden, var Eruler det eneste i Norden hjemmehørende Folk, som kom i nær Forbindelse med det romerske Rige og i større Mængde lærte at kjende østromerske eller vestromerske Mynter. Fremdeles kan mærkes, at Brakteater flere Gange er optagne sammen med byzantinske Mynter fra 5te Aarh. (især dettes sidste Halvdel) og Begyndelsen af 6te Aarh.

Ved Broholm paa Fyn er fundet en Brakteat (Atlas f. nord. Oldk. Nr. 6), hvor man læser: T A N S P F A V G, d. e. en Levning af Indskriften paa en romersk Mynt af Keiser Constants. Brakteaternes Tid passer altsaa meget godt til den Formodning, at det er Eruler, som i Syden har lært at kjende romerske Mynter, hvem disse Smykker skyldes. Den Formodning, at Eruler har været Fabrikanter af nordiske Guldbrakteater, kan ogsaa støttes ved andre Grunde.

Mandsnavnet **erilar** forekommer nemlig som Navn paa Runeristeren i forvansket Form paa to Brakteater Nr. 49 (Halland) og Nr. 49 b (Skaane), som er Kopier af nu tabte Originaler. I disse Indskrifter kan vi tydelig spore Forvanskning af Ordene **erilar fahido** »jeg Eril skrev«¹⁾.

Den paa Aagedal fundne Brakteat har, som vi har seet, en Indskrift, som hidrører fra **uha**. Vi har ligeledes seet, at denne **uha** er en Ætling af den **erilar**, som har indridset Indskriften paa Spydstagen fra Kragehul. Og endelig tør vi tro, at denne **erilar** var af fornem erulisk Herkomst.

Selve Brakteaten kaldes i Aagedal-Indskriften **eirilidi**, som er en Afledning af **eirilar**, **erilar**.

Nu ved vi, at de nordiske Brakteater bliver almindelige i 6te Aarh., og at disse Smykker i sit Præg viser Efterligninger af romerske Mynter. Det eneste nordiske Folk, som paa den Tid (naar vi ser bort fra Goterne) stod i Forbindelse med det romerske Rige, var, saaledes som jeg allerede har sagt, Erulerne. Og Prokop fortæller, at en Del av Erulerne (lidt efter 512) drog fra Karpaterne nordover gennem Danernes Lande og blev optagne i Gauternes Naboskab, og ligeledes, at Erulerne i Syden efter at have dræbt sin Konge Ochon, sendte Bud til sine Brødre i Thule for at faa en Konge fra dem.

Jeg tror derfor nu (hvad jeg endnu NI. S. 196 Anm. 3 ikke vovede at antage), at Brakteater gennem Eruler og navnlig gennem de Eruler, som i andet Tiaar af 6te Aarh. drog tilbage til den skandinaviske Halvø, er komne til Norden. Goter og Eruler, som i Syden har seet romerske Guldmynter, har efterlignet disse i de nordiske Smykker, som vi kalder Brakteater. Det er Eruler, som først har forsynet Brakteater med Runeindskrifter i nordisk Sprog, og det er Eruler, som først (kanské sammen med enkelte Goter) har bragt Brakteater til Norden.

Dette forklarer naturlig, at saa mange Brakteater er forfærdigede af Mænd, hvis eruliske Herkomst godtgjøres enten ved Navnet **erilar**, eller ved Navnene **uha** og **hariuha**, samt ved Forbindelsen mellem Runemestrene Uhas og Hariuhas Runeindskrifter og de af Eril indridsede Indskrifter fra Lindholm og Kragehul.

Og nu tør vi ogsaa tro, at naar Aagedal-Brakteaten i Indskriften kaldes **eirilidi**, da betyder dette Ord et af en Eruler forfærdiget Smykke²⁾.

Ved Dannenberg i Hannover i Syd for Elben ved dennes Biflod Jeetzel er fundet 11 Guldbrakteater, hvoraf to med Runeindskrift.

Jeg har NI. S. 126, i Modsætning til Henning, vist, at Runeindskrifterne paa disse Brakteater slutter sig til Runeindskrifter paa nordiske Brakteater og at deres Fremstillinger er nær beslægtede med Fremstillinger paa Brakteater, som er fundne paa Fyn.

Jeg har formodet, at disse Brakteater er overførte fra Danmark.

Til denne min Fremstilling har Wimmer (Sønderjyllands Runemindesmærker S. 22) sluttet sig.

1) [Jfr. Aarbøger 1871 S. 179 f. og NI. S. 83, 100.]

2) [Her var i Manuskriptet indstukket en Seddel med de Ord: »Herefter Brakt. Nr. 56, som indeholder **uha**«. Om denne Brakteat-Indskrift se nu Aarbøger 1905 S. 274 ff.]

Men hvis Brakteaternes Fremkomst i Norden staar i Forbindelse med, at en Afdeling af Erulerne i andet Aarti af 6te Aarh. vandrede til Norden, da kan Fundet af Brakteaterne ved Dannenberg opfattes noget anderledes.

Erulerne naaede Østersøens sydlige Strand i Varnernes Land, sandsynlig i det nuværende Mecklenburg. Siden drog de igjennem de danske Lande.

Da kan de ved Dannenberg fundne Brakteater være nedlagte i Jorden, medens Erulerne paa sin Vandring nordover var i disse Egne, og Brakteaterne behøver ikke at være overførte fra Danmark.

Hermed stemmer det vel overens, at Dannenberg-Brakteaterne ifølge Salin efter sin Fremstilling hører til en af de ældste Grupper af Brakteater.

I det store og hele synes de Brakteater, som er fundne i Danmark, navnlig i Slesvig, Jylland og paa Fyn, at høre til de ældste. I Danmark er i det hele fundet over 200 Brakteater ¹⁾.

Flere af de ældste af de i Danmark fundne Brakteater kan vistnok være nedlagte under Erulernes Tog gjennem de danske Lande, efterat de havde forladt Egnene ved Karpaterne ved Aar 513.

Men efterat disse tilbagevendte Eruler havde faaet Land i Gauternes Naboskab, var der vistnok mange af dem, som drog omkring blandt Nabofolkene og for disses Høvdinger arbeidede Brakteater eller solgte Brakteater, som de tidligere havde arbeidet.

Hvor de i første Halvdel af 6te Aarh. fra Syden komne Eruler fik Land, er meget omstridt af nyere Forfattere.

Prokop siger kun, at de fik Boliger i Thule (d. e. paa den skandinaviske Halvø) i Gauternes Naboskab (se S. 187).